

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2022-1-2.14>

Новицька Н. Б.,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник
Державного податкового Університету
ORCID: 0000-0003-4753-7625

Пунда О. О.,
доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту фінансової політики
Державного податкового Університету
ORCID: 0000-0002-9175-3141

Добрянська О. Д.,
кандидат юридичних наук, адвокат,
доцент кафедри прав людини, міжнародного та європейського права
Академії адвокатури України
ORCID: 0000-0002-0742-3706

ПРИНЦИПИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЇХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ

PRINCIPLES OF INFORMATION POLICY IN CONDITIONS OF THE WAR, AND ITS' REGULATORY AND LEGAL CONSOLIDATION

Стаття присвячена принципам інформаційної політики в умовах війни. Наголошено, що сьогодні практика здійснення державної інформаційної політики потребує нового її теоретичного переосмислення. Інформаційну політику держави в умовах війни запропоновано розглядати, як сукупність нормативно закріплених правил функціонування інформаційного простору в умовах відбиття комплексної збройної агресії, спрямованих на регулювання відносин по одержанню, використанню, поширенню та зберіганню інформації органами державної влади, місцевого самоврядування, офіційними засобами масової інформації та окремими громадянами. Аналіз нормативно-правових засад регулювання інформаційної політики в умовах війни демонструє необхідність вирішення цілої низки проблемних питань. Першим кроком у цьому напрямі має стати закріплення базових правових засад (принципів) інформаційної політики в умовах війни, на яких можливо розбудовувати зміни та доповнення до законодавчих актів. До таких принципів інформаційної політики в умовах війни відносяться: системності та об'єктивності подання інформації; балансу інтересів забезпечення свободи слова та прав і законних інтересів особи, суспільства і держави, їх взаємної відповідальності; гарантування забезпечення персональних даних та прав, пов'язаних з їх обігом; контрольованості та вибірковості розповсюдження «чуттєвої» інформації; захисту національних інтересів, зокрема у сфері інформаційної безпеки; забезпечення системності та координації дій органів державного управління і регулювання в інформаційній сфері; забезпечення охорони та захисту інформації, зокрема запобігання, відповідно до закону, розголошенню інформації з обмеженим доступом (принцип дотримання вимог державної та військової таємниці); недопущення зловживання свободою діяльності засобів масової інформації на шкоду правам і свободам людини. Підкреслено, що окрема норма щодо принципів інформаційної політики в умовах війни має бути внесена до змісту Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (доповнення у вигляді статті 26-1 «Принципи інформаційної політики в умовах війни»).

Ключові слова: війна, інформаційна політика, принципи, баланс інтересів, персональні дані.

The paper is dedicated to principles of Information Policy in conditions of the War, and its' regulatory and legal consolidation. There is emphasized, that today, practice of implementation of the State Information Policy requires new theoretic approaches. There is suggested to determine the State Information Policy as a set of rules of activities of information space that are consolidated by regulatory acts, in conditions of counteraction to comprehensive armed aggression. These rules are directed to regulation of relationships on receiving, using, distributing and storing information by the State Authorities, Self-Government Authorities, official mass-medias, and certain citizens. An analysis of regulatory and normative principles of regulation of the Information Policy in conditions of the War demonstrates necessity of resolving a row of issues. The consolidation of basic principles of Information Policy in conditions of the War, that provides possibilities to

develop changes and additions in legislation, has to be the first step to this direction. Principles of Information Policy in conditions of the War include: systematic and objective presentation of information; the balance of interests in ensuring freedom of speech and the rights and legitimate interests of the individual, society and the state, their mutual responsibility; guaranteeing the provision of personal data and rights related to their circulation; controllability and selectivity of distribution of “sensual” information; protection of national interests particularly, in the field of the informational safety; ensuring systematicity and coordination of actions of state administration and regulation bodies in the information area; ensuring the guard and protection of information, in particular, preventing, in accordance with the law, the disclosure of information with limited access (the principle of compliance with the requirements of state and military secrecy); prevention of abuse of freedom of activity of mass media to the detriment of human rights and freedoms. There is stressed, the particular statement on principles of Information Policy in conditions of the War has to be included in the content of the Law of Ukraine “On the Legal Regime of Martial Law” (addition in the form of Article 26-1 “Principles of Information Policy in conditions of the War”).

Key words: war, information policy, principles, balance of interests, personal data.

Актуальність проблеми. Війна надзвичайно гостро поставила перед науковцями, громадськими та державними діячами, політиками та всім суспільством актуальні завдання: виробити ефективну державну інформаційну політику як інструмент регулювання взаємодій в умовах масштабного військового конфлікту усіх компонентів суспільно-політичної системи та, насамперед, держави, громадянського суспільства та засобів масової інформації. Їх вирішення перебуває у прямій залежності від рівня політичної культури та зрілості політичної свідомості суспільства, адекватності усвідомлення окремими членами суспільства нагальних потреб та викликів сьогодення. Стійкість, міцність соціальної системи пропорційна ступеню узгодженості дій органів влади та суспільства, що забезпечує прямий та зворотний зв'язок між громадянським суспільством та державою в умовах жорстокого військового протистояння з агресором.

Сьогодні практика здійснення державної інформаційної політики потребує нового її теоретичного переосмислення. Цей процес перебуває у прямій залежності від процесів наукової обґрунтованості та ефективності здійснення інформаційної політики держави, її світоглядного забезпечення. Як відомо, ці проблеми адміністративно-правовою та управлінською наукою розроблено недостатньо. Те саме спостерігається і в інформаційній сфері: державна інформаційна політика, як правило, розглядається як допоміжна для обслуговування корпоративних інтересів державної влади, а засоби масової інформації (як офіційні, так і ні) – як певна сполучна матерія між державою та громадянським суспільством. Це суперечить об'єктивному факту, що відображує самодостатність засобів масової інформації (преси) як носія інформаційної влади. Усталені погляди також не дозволяють пояснити причини гострої конкуренції між органами державної влади та засобами масової інформації, котра нерідко набуває антагоністичного характеру, деструктивного впливу засобів масової інформації на процеси соціалізації особистості, психологічного стану громадянського суспіль-

ства, цілісності соціальної системи в єдності громадянського суспільства та держави.

Теоретико-методологічна база формування ідеології інформаційної політики в умовах війни має ґрунтуватися на сучасних уявленнях про державну інформаційну політику як про систему ідей, установок, цілей, методів та засобів, за допомогою яких держава (в особі своїх органів та посадових осіб) здійснює нормативно-правове регулювання відносин між громадянським суспільством та інформаційною системою держави, що володіє власним потенціалом влади та впливу на суспільні процеси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інформаційної політики в умовах конфліктів частково знаходила своє відображення у працях окремих вітчизняних науковців. Окремим аспектам зазначеної проблеми присвячено ряд публікацій вітчизняних дослідників. Зокрема, варто звернути увагу на праці таких науковців, як: А.М. Новицький [1], Н.Б. Новицька [2], В.С. Цимбалюк [3], М. Швець [4] та інші [5, 6]. В їхніх працях основний акцент зроблено переважно на питаннях правового забезпечення інформаційної політики як складової механізму державного управління у зазначеній сфері суспільних відносин.

Проте, означені дослідження висвітлювали завдання держави щодо формування та реалізації державної інформаційної політики у відносно стабільній зовнішньо- та внутрішньополітичній ситуації. Водночас, нинішні умови війни в Україні, спричинені агресією РФ, вимагають пошуку нових засобів державного регулювання інформаційної сфери, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета дослідження – це комплексний загальнотеоретичний аналіз проблем визначення правових засад (принципів) інформаційної політики в умовах війни та напрацювання пропозицій щодо їх нормативно-правового закріплення.

Виклад основного матеріалу. Створення потужних інформаційних ресурсів, розвиток інформаційних можливостей Інтернету сприяє соціальним та духовним інноваціям, виробленню механізмів позитивних соціокультурних та політичних трансформацій, формуванню досконаліших

принципів взаємодії влади та суспільства, розширенню можливостей для конвенційної участі людей у політичному процесі.

Проте, інформаційні технології можуть використовуватися не лише у творчих, але й у деструктивних цілях: для пропаганди насильства, агресії, людиноненавистницької моралі, маніпулювання суспільною свідомістю, політичними настановами та орієнтаціями різних соціальних груп, а також як засіб військового впливу на супротивника.

Неконтрольована інформація, її необмежене використання може викликати додаткові загрози та ризики для суспільства та державних інститутів, посилювати апатію, зневіру та, зрештою, призвести до поразки у відкритому військовому протистоянні. Для мінімізації негативного впливу інформації, інформаційних технологій на суспільство та людину в умовах війни необхідно створити адекватну правову, організаційно-управлінську основу, тобто добре продуману та виважену державну інформаційну політику.

При цьому необхідно пам'ятати, що розглядати процеси взаємовідносин державних органів влади та засобів масової інформації можна лише в площині єдиного інструментального та посередницького підходів, що принципово дозволить пояснити владну природу та вплив на суспільне сприйняття інформації з боку засобів масової інформації, характер взаємовідносин редакцій, окремих журналістів та громадян, які розповсюджують різноманітну інформацію через месенджери та соціальні мережі, з органами державної влади та громадянським суспільством.

Із теоретичної точки зору, інформаційна політика – це використання ресурсів публічної влади для вибору ефективних шляхів вирішення найбільш гострих проблем розвитку інформаційної сфери. Статтею 6 Закону України «Про інформацію» встановлено, що державна інформаційна політика – це сукупність основних напрямів і способів діяльності держави по одержанню, використанню, поширенню та зберіганню інформації [7]. Інформаційна політика займається організацією процесів породження, розповсюдження та зберігання інформації в соціальних системах, що є досить чутливими до внутрішніх і зовнішніх інформаційних потоків. Тому такі процеси породження, розповсюдження та зберігання інформації організовуються й контролюються всіма суспільствами [8].

Державна інформаційна політика повинна закласти основи для вирішення фундаментальних завдань розвитку суспільства, головними з яких є формування єдиного інформаційного простору України та її входження у світовий інформаційний простір, гарантування інформаційної безпеки особистості, суспільства й держави [6].

Важливими завданнями інформаційної політики в умовах війни має стати вирішення проблеми балансу інтересів суспільства отримання

об'єктивної та своєчасної інформації та необхідність дотримання вимог секретності в умовах ведення масштабних бойових дій та виконання різноманітних завдань збройними силами та іншими мілітаризованими формуваннями з відбиття агресії ворога.

Відштовхуючись від наведених визначень, пропонуємо розуміти під інформаційною політикою держави в умовах війни *сукупність нормативно закріплених правил функціонування інформаційного простору в умовах відбиття комплексної збройної агресії, спрямованих на регулювання відносин по одержанню, використанню, поширенню та зберіганню інформації органами державної влади, місцевого самоврядування, офіційними засобами масової інформації та окремими громадянами.*

Останні декілька місяців війни яскраво продемонстрували окремі гострі питання у сфері інформаційної діяльності. Мова йде про заборону розповсюдження інформації щодо переміщення військових підрозділів та техніки, що має на меті утаємничити їх розташування та напрямки руху, інформації щодо наслідків завдання ударів ворогом по території України, що має забезпечити від повторних скоригованих ударів.

Водночас, абсолютно не вирішеними залишаються питання захисту персональних даних військовослужбовців та цивільних осіб через неконтрольоване розповсюдження окремими засобами масової інформації та особливо через сторінки у соціальних мережах, відомостей (фотографій, відео) щодо загиблих, поранених та, що дуже важливо, полонених.

У цьому контексті органи влади України неодноразово наголошують на неприпустимості відкритого розповсюдження таких даних. Наприклад, Координаційний штаб із питань поводження з військовополоненими вказує, що «публічне розповсюдження інформації про полонених може зашкодити процесу обміну. Інформація про значущість людини, її політичні погляди, місце служби, попередню роботу, рідних та близьких провокує прискіпливе ставлення ворога. У результаті вимоги до обміну конкретної особи можуть бути завищені, а сам процес максимально ускладнений. Звертаємо увагу, що розповсюдження інформації про позивні, військову частину, місце дислокації підрозділу, обставини потрапляння в полон несе загрозу не тільки самому полоненому, але його бойовим побратимам та підрозділу» [9].

На жаль, у цьому сенсі нормативно-правове регулювання залишає низку важливих аспектів забезпечення інформаційної безпеки відкритими, а тому й потребує визначення хоча би базових засад регулювання. Із початком війни Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» передбачив, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії

правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [10]. Пізніше, на це ж було спрямовано дію Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану».

Зокрема, він передбачав, що, враховуючи пряму військову агресію з боку Російської Федерації, активне поширення державою-агресором дезінформації, викривлення відомостей, а також виправдовування або заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, з метою донесення правди про війну, забезпечення єдиної інформаційної політики в період дії в Україні правового режиму воєнного стану, запровадженого Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102–ІХ, урахуваючи вимоги Закону України «Про правовий режим воєнного стану», відповідно до статті 107 Конституції України, Рада національної безпеки і оборони України вирішила постановити, що в умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політики є пріоритетним питанням національної безпеки, забезпечення якої реалізується шляхом об'єднання усіх загальнонаціональних телеканалів, програмне наповнення котрих складається переважно з інформаційних та/або інформаційно-аналітичних передач на єдиній інформаційній платформі стратегічної комунікації – цілодобовому інформаційному марафоні «Єдині новини #UАразом» [11]. Таким чином, запровадження єдиної інформаційної платформи, на жаль, залишається одним із небагатьох кроків у напрямі регулювання здійснення інформаційної політики в умовах війни.

Аналіз того нормативно-правового регулювання, котре було сформовано в Україні у цій площині до війни, також доводить недостатність правового інструментарію регулювання у цій сфері. Наприклад, Закон України «Про доступ до публічної інформації» описує лише засади опублікування і поширення певних категорій інформації в мережі Інтернет розпорядниками інформації, права на активний і пасивний доступ користувачів до інформації тощо [12]. Певним чином відносини, пов'язані із забезпеченням інформаційної політики, регулює і Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», який спрямований на визначення

правових та організаційних основ забезпечення захисту інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основних цілей, напрямів та принципів державної політики у сфері кібербезпеки України [13]. Також у Законі України «Про боротьбу з тероризмом» визначаються обмеження щодо поширення інформації (ст. 17 Закону забороняє поширювати через засоби масової інформації або в інший спосіб інформацію, що має на меті пропаганду або виправдання тероризму, містить висловлювання осіб, які чинять опір чи закликають до опору проведення антитерористичної операції тощо) [14].

Підзаконний рівень нормативно-правового регулювання правовідносин у сфері інформаційної політики на момент початку війни був представлений наступними актами Президента України та Уряду: Указ Президента України № 447/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України», Указ Президента України № 47/2017 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» [15; 16].

У контексті мети нашого дослідження на особливу увагу заслуговує наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 03 березня 2022 року № 73 «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану» [17].

Зазначеним документом затверджено, крім іншого, Алгоритм роботи з акредитованими представниками засобів масової інформації під час дії правового режиму воєнного стану, Перелік інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії Збройних Сил України та інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану та Правила роботи представника засобу масової інформації у районі ведення бойових дій.

Так, імперативно закріплено, що у період дії воєнного стану, заборонено поширювати інформацію, що стосується: найменування військових частин (підрозділів) та інших військових об'єктів у районах виконання бойових (спеціальних) завдань, географічні координати місць їх розташування; чисельність особового складу військових частин (підрозділів); кількість озброєння та бойової техніки, матеріально-технічних засобів, їх стан та місця зберігання; інформацію щодо операцій (бойових дій), які проводяться або плануються; інформацію про військові частини (підрозділи), форми, методи, тактику їх дій та способи застосування за призначенням тощо.

Алгоритм роботи з акредитованими представниками засобів масової інформації під час

дії правового режиму воєнного стану передбачає заборону для посадових (службових) осіб, які виконують бойові (спеціальні) завдання на надання інтерв'ю (коментарів представникам засобів масової інформації без дозволу відповідних керівників, командирів (начальників) та обов'язкове проходження інструктажу стосовно недопущення поширення інформації з обмеженим доступом та вимог законодавства України у цій сфері.

Водночас, Правила роботи представника засобу масової інформації у районі ведення бойових дій, крім іншого, закріплюють право такої особи на правомірне одержання, зберігання, використання та поширення: загальних відомостей про підготовку та застосування сил оборони; загальних відомостей щодо участі Збройних Сил України, інших складових сил оборони у відсічі від широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації, розпочатої 24 лютого 2022 року; загальних відомостей про результати завершених операцій (дій) – виключно за погодженням з відповідним керівником, командиром (начальником), за винятком інформації, яка не підлягає розголошенню [17].

Наголосимо, що затверджені правила та алгоритм мають відношення лише до представників офіційних засобів масової інформації, і не охоплюють багаточисельних блогерів, інфлюенсерів та інших користувачів соціальних мереж Інтернету, Твіттеру та інших. Крім того, дія зазначеного наказу розповсюджується лише на взаємодію з військовими. Водночас, багаточисельні питання дотримання прав людини та етично-моральних вимог постають і при інформаційній взаємодії на рівні цивільних суб'єктів. Так, гостра проблема етичності поведінки журналістів та порушення прав потерпілих від актів збройної агресії була продемонстрована після трагічних подій у Вінниці (Комісія з журналістської етики виступила з критикою «інтерв'ю» із потерпілою у Вінниці, яка втратила доньку й зазнала тяжких поранень під час російського ракетного удару 14 липня) [18]. Підкреслимо, що неофіційний Кодекс етики українського журналіста ухвалений 2002 року на 3'їзді журналістів, та затверджений 12 грудня 2013 року на пленумі Національної спілки журналістів України (НСЖУ) також залишає питання етичного регулювання діяльності журналістів в умовах війни відкритим, хоча й містить загальну вимогу у п. 3, відповідно до якої «Журналіст має з повагою ставитися до приватного життя людини. При цьому не виключається його право на журналістське розслідування, пов'язане з тими або іншими подіями і фактами, якщо суспільна значущість інформації, яка збирається і поширюється журналістом є вищою, ніж приватні інтереси особи» [19].

Таким чином, аналіз нормативно-правових засад регулювання інформаційної політики

в умовах війни демонструє необхідність вирішення цілої низки проблемних питань. Першим кроком у цьому напрямі має стати закріплення базових правових засад (принципів) інформаційної політики в умовах війни, на яких можливо розбудувати зміни та доповнення до законодавчих актів.

Із нашої точки зору, до таких принципів інформаційної політики в умовах війни відносяться:

– системності та об'єктивності подання інформації;

– отримання балансу інтересів забезпечення свободи слова та прав і законних інтересів особи, суспільства і держави, їх взаємної відповідальності;

– гарантування забезпечення персональних даних та прав, пов'язаних з їх обігом;

– контрольованості та вибірковості розповсюдження «чуттєвої» інформації;

– захисту національних інтересів, зокрема у сфері інформаційної безпеки;

– забезпечення системності та координації дій органів державного управління і регулювання в інформаційній сфері;

– забезпечення охорони і захисту інформації, зокрема запобігання відповідно до закону розголошенню інформації з обмеженим доступом (принцип дотримання вимог державної та військової таємниці);

– недопущення зловживання свободою діяльності засобів масової інформації на шкоду правам і свободам людини.

Таким чином, свобода в системі засобів масової інформації (як свобода масової інформації, так і свобода самих засобів масової інформації) не може існувати у відриві від відповідальності. Реалізація свободи та відповідальності у державній інформаційній політиці в умовах війни можлива на основі діалогової інформаційної взаємодії та визначених у нормативному порядку принципах.

Висновки та пропозиції дослідження. Інформаційна політика в умовах війни – це система заходів, що здійснюються державою спільно з інститутами громадянського суспільства щодо регулювання інформаційних процесів, формування та розвитку інформаційного суспільства на основі пріоритету національних інтересів країни в сфері її оборони, з метою захисту прав та інтересів людини, моральних цінностей, забезпечення інформаційної безпеки особистості, суспільства та самої держави.

Окрема норма щодо принципів інформаційної політики в умовах війни має бути внесена до змісту Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (доповнення у вигляді статті 26-1 «Принципи інформаційної політики в умовах війни»), оскільки в преамбулі цього нормативно-правового акту визначено, що: «Цей Закон визначає зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, пра-

вові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб». При цьому вибір нормативного акту, який має бути доповнений подібною нормою, обумовлений наступним міркуванням: преамбула Закону України «Про інформацію» передбачає, що «Цей закон регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації», і, таким чином, Закон України «Про інформацію» поширює свою дію лише на правовідносини, що виникають у всіх сферах

суспільних відносин та безвідносно до введення на території держави воєнного стану. Окрема стаття щодо принципів інформаційної політики в умовах війни, на нашу думку, більш органічно виглядає у структурі відповідного спеціалізованого законодавчого акту, яким і є Закон України «Про правовий режим воєнного стану».

У підсумку наголосимо, що підвищення рівня достовірності, надійності інформації, найефективніше використання інформаційних ресурсів, зовнішніх та внутрішніх інформаційних каналів в умовах війни поліпшить якість управлінських рішень влади, стійкість політичної та військової системи, стабільність соціально-політичного розвитку в надзвичайних умовах та сприятиме перемозі України на полі бою.

Список використаних джерел:

1. Новицький А. Щодо питання структуризації інформаційного права як наукової категорії. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 4. С. 34–38.
2. Новицька Н. Б. Захист суспільної моралі в інформаційному суспільстві. *Інформація і право*. 2011. № 3(3). С. 28–33.
3. Цимбалюк В. Інформаційне право (основи теорії і практики) : монографія. К. : «Освіта України», 2010. 388 с.
4. Основи інформаційного права України : навч. посіб. / В. Цимбалюк, В. Гавловський, В. Брижко [та ін.] ; за ред. М. Швеця. 2-ге вид. (переробл. і доп.) К. : Знання, 2009. 414 с.
5. Селезньова О. Теоретико-методологічні основи інформаційного права України : монографія. / О. Селезньова. Чернівці : Місто, 2014. 408 с.
6. Заніздра Н. О. Державна інформаційна політика на сучасному етапі та шляхи вдосконалення. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2012. № 4. С. 193–196.
7. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. (дата звернення: 20.07.2022 р.)
8. Інформаційна політика. URL: <http://volynstandart.com.ua/information-policy/> (дата звернення: 20.07.2022 р.)
9. Оприлюднення інформації про полонених може зашкодити обміну – ГУП. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/07/15/7358266/> (дата звернення: 20.07.2022 р.)
10. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 20.07.2022 р.)
11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану» : Указ Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1522022-41761> (дата звернення: 20.07.2022 р.)
12. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення: 20.07.2022 р.)
13. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 9 травня 2018 р. № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>
14. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 20.07.2022 р.)
15. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України». Указ Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013> (дата звернення: 20.07.2022 р.)
16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України». Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017> (дата звернення: 20.07.2022 р.)
17. Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану : Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 03 березня 2022 року № 73. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_050322.pdf?fbclid=IwAR3BFiXuFblkYZgRCWVYGHffTJhtmhBbQXAEVE7KZ-MR00Q_i6gzSslnkFg (дата звернення: 20.07.2022 р.)
18. Комісія з журналістської етики виступила з критикою «інтерв'ю» із потерпілою у Вінниці. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-etyka-vinnysia-zhurnalist/31947432.html> (дата звернення: 20.07.2022 р.)
19. Кодекс етики українського журналіста. URL: <https://web.archive.org/web/20170420235423/http://www.nsju.org/page/196>. (дата звернення: 20.07.2022 р.)